

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>.
2. Римар О.Г. Податкове регулювання в системі антикризових заходів держави / О.Г. Римар // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – Вип. 7(2). – С. 352–355 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aprer_2011_7\(2\)_64.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aprer_2011_7(2)_64.pdf).
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» від 29 квітня 2015 р. № 266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>.
4. Топ-20 самых востребованных в Украине специальностей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.osvita.com.ua/articles/116/>.
5. Хаджинова О.В. Сучасні тенденції банкрутства підприємств в Україні / О.В. Хаджинова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1(2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_066.pdf.

Захаренко Н. С.

Приазовский государственный технический университет

ПРОБЛЕМЫ И МЕРОПРИЯТИЯ ПО АНТИКРИЗИСНОМУ УПРАВЛЕНИЮ ПРЕДПРИЯТИЯМИ В НЕСТАБИЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ

Резюме

Исследованы и систематизированы основные проблемы антикризисного управления на промышленных предприятиях в нестабильных условиях. Определены факторы, которые непосредственно влияют на развитие кризисных явлений на предприятиях. Предложены и систематизированы мероприятия, реализация которых положительно повлияет на преодоление кризисных явлений на промышленных предприятиях, работающих в нестабильных условиях.

Ключевые слова: антикризисное управление, промышленные предприятия, нестабильные условия, банкротство, последствия.

Zakharenko N. S.

Pryazovskyi State Technical University

PROBLEMS AND MEASURES OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF ENTERPRISES IN UNSTABLE CONDITIONS

Summary

Studied and systematized a number of basic problems of crisis management at the industrial enterprises in unstable conditions. The factors that directly influence the development of the crisis in the workplace are determined. Proposed and systematized actions, the implementation of which has a positive impact on overcoming the crisis in industrial enterprises, who work in unstable conditions.

Keywords: anti-crisis management, industrial enterprises, unstable conditions, bankruptcy, implications.

УДК 658.33

Коваленко В. В.

Хмельницький національний університет

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ДІАГНОСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБРАЗ РЕАЛЬНОГО ОБ'ЄКТА

У статті розкрито сутність поняття «модель діагностики» підприємства. Узагальнено наявні в науковій літературі підходи до здійснення діагностики підприємства. Запропоновано власну структурно-логічну модель діагностики підприємства, що включає чотири етапи. Виокремлено основні характеристики структурно-логічної моделі проведення діагностики.

Ключові слова: модель, модель діагностики, принципи діагностики, структурно-логічна модель діагностики.

Постановка проблеми. З метою цільового оцінювання різних сфер діяльності, виявлення вузьких місць, перспектив розвитку, негативних чинників, що впливають на процес функціонування підприємства, та розроблення відповідних заходів діяльність підприємств різних сфер повинна підлягати діагностиці.

В основу процесу розробки управлінських рішень повинні бути покладені лише чіткі кількісні оцінки очікуваних результатів прийняття

тих чи інших рішень, що можуть бути проведені за допомогою математичного моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання етапів проведення діагностики в процесі управління діяльністю підприємства розглядаються у наукових працях вітчизняних та закордонних учених А.С. Вартанова, О.О. Гетьмана, Ю.А. Горбачук, Т.О. Загорної, О.К. Єлісєєвої, І.В. Кривов'язюка, Є.А. Стоянова та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Діагностика є засобом, методом та інструментом дослідження діяльності підприємства, яка здійснює розпізнавання та вивчення ознак і причин відхилення результатів від поставлених цілей. Проте діагностика потребує врахування рівня невизначеності зовнішнього ринкового середовища. Для цього визначальним є побудова структурно-логічної моделі діагностики підприємства.

Метою статті є дослідження та аналіз наявних структурно-логічних моделей діагностики підприємства, а також розробка власної моделі, яка дасть змогу підвищити ефективність прийняття управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «модель» походить від латинського слова “modulus” – норма, міра, зразок. Тобто модель – це зображення об’єкта, опису, задуму (конструкцій) або розрахунків, який показує, відтворює, імітує принципи внутрішньої організації чи функціонування, конкретні властивості, ознаки або/та характеристики об’єкта дослідження (оригіналу) [1, с. 70].

У науці термін «модель» є будь-яким образом, аналогом (умовний чи уявний: схема, зображення, графік, креслення, визначення, карта тощо) будь-якого об’єкта чи явища, тобто оригінала цієї моделі.

Побудова моделі дає нам змогу привести складні й різноспрямовані чинники, які пов’язані із прийняттям управлінського рішення, в логічну схему, яка буде доступною для подальшого аналізу. Така модель допомагає виявити альтернативи розвитку та вирішення поставлених завдань та оцінити кінцеві результати.

Модель діагностики – це інформаційний образ реального об’єкта, який відтворює цей об’єкт або систему з певним рівнем точності та у формі, яка відрізняється від самого об’єкта й реалізується через діагностичні процедури [2, с. 62]. Модель діагностики має будуватись таким чином, щоб вона могла зображати суть проблеми управління, яка моделюється, тобто стан об’єкта діагностики. А спрощення моделі, звільнення її від несуттєвих деталей дає нам можливість знаходити більш ефективні та дієві рішення поставленої проблеми.

Створена модель діагностики повинна відповідати таким вимогам, як адекватність, економічність, функціональність та універсальність. Але найсуттєвішою вимогою є забезпечення ефективної ідентифікації стану об’єкта та динаміки його зміни в середовищі функціонування. Крім того, модель має бути простою, прозорою й придатною для її подальшої програмної реалізації.

Згідно з поставленими завданнями дослідження, для діагностики підприємства потрібно побудувати модель, яка характеризується такими ознаками:

- за характером відтворювальних властивостей являється структурно-логічною: призначена для зображення структурних властивостей об’єкта дослідження через склад та взаємозв’язки його елементів;

- за належністю до ієрархічного рівня є багаторівневою;

- за способом представлення властивостей досліджуваного об’єкта є аналітично-семантичною.

Існує безліч підходів до встановлення змісту та кількості етапів у плануванні процесу діагностики на підприємстві. Проаналізувавши та узагальнивши наявні підходи до проведення діагностики, пропонуємо власну структурно-логічну схему її проведення (див. рис. 1).

Відокремлення діагностики від економічного аналізу виникло ще на початку ХХІ ст. унаслідок появи однієї з його функцій – діагностичної, проте інші функції (такі як пошукова та оцінювальна) не втратили свого особливого значення.

Важливою рисою будь-якої науки, перш за все, є наявність свого предмета дослідження, який визначає, що саме підлягає вивченню, дослідженню та оцінці [1, с. 12].

Отже, предметом діагностики є стан досліджуваного підприємства та його структурних елементів в умовах невизначеності як самого підприємства, так і зовнішнього середовища, а також кінцеві результати господарювання, що складаються під впливом суб’єктивних та об’єктивних факторів, які знаходяться у взаємозв’язку та єдності. Усі ці фактори групуються на екстенсивні (внаслідок зміни вартості капіталу, обсягу капіталовкладень, чисельності працівників та матеріальних цінностей) та інтенсивні (внаслідок кращого використання залучених у процесі виробництва робочої сили, матеріальних цінностей та основних засобів).

Предмет діагностики тісно пов’язаний із його об’єктом. Господарська діяльність підприємства є об’єктом діагностики, який при цьому визначається її напрямом. Основні напрями діагностики наведені на рис. 2.

Рис. 1. Структурно-логічна модель діагностики підприємства

Отже, напрями діагностики визначають її об'єкти, від яких залежить вибір методів проведення діагностики.

Важливою складовою частиною моделі діагностики є її суб'єкт. Суб'єктами діагностики є її виконавці. Внутрішня діагностика проводиться структурними підрозділами апарату управління підприємством чи цехом тощо. Суб'єктами зовнішньої діагностики можуть бути акціонери, інвестори (реальні та потенційні), комерційні банки, податкові органи, державні й місцеві органи управління, постачальники, аудиторська фірма та інші учасники ринку.

Мета діагностики – аналіз стану та перспектив розвитку підприємства для підвищення ефективності його діяльності та досягнення інших цілей. Вона залежить від інтересів суб'єкта діагностики, якими є конкретна партнерська група чи учасник ринку.

Для досягнення поставленої мети вирішується комплекс завдань, які наведені у табл. 1. Кожне вирішене завдання діагностики наближає поставлену мету.

Унаслідок зворотного зв'язку між завданнями та метою діагностики у разі неможливості виконання одного або декількох завдань викликає необхідність коригування поставленої мети та конкретизації завдань для її досягнення.

Проведення діагностики дає змогу вирішити комплекс аналітичних завдань:

- об'єктивне оцінення стану досліджуваного об'єкта в умовах обмеженої інформації;
- вивчення та оцінення факторів зовнішнього середовища та їх впливу на стан підприємства;
- визначення відхилень від нормального протікання економічного процесу;
- виявлення причинно-наслідкових зв'язків між показниками;
- інтерпретація параметрів, процесів і тенденцій, що відбуваються;
- узагальнення результатів діагностики для прийняття обґрунтованих рішень щодо оптимізації діяльності об'єкта.

На думку Ю.О. Тараруєв, одним з основних етапів проведення діагностики є виконання таких завдань:

- 1) ідентифікація стану досліджуваного підприємства;
- 2) визначення характеристик об'єкта дослідження та порівняння їх із характеристиками аналогічних підприємств чи нормативними значеннями;
- 3) виявлення змін в стані об'єкта й оцінення чинників, що їх зумовили;
- 4) прогноз тенденцій розвитку досліджуваного підприємства [3, с. 7].

Вищезазначені завдання є загальними та у разі дотримання їх послідовності у деяких випадках можуть вважатися основними етапами проведення діагностики.

Рис. 2. Основні напрями діагностики підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [3, с. 8]

Таблиця 1

Мета та завдання діагностики

Вид діагностики	Мета діагностики	Завдання діагностики
Внутрішня	Визначення характеру порушень нормального розвитку підприємства для їх усунення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Моніторинг системи. 2. Аналіз та оцінка наявного методичного забезпечення діагностики. 3. Діагностика ринків продукції. 4. Оцінення конкурентоспроможності продукції та підприємства. 5. Оцінення внутрішнього потенціалу та використання виробничих потужностей. 6. Оцінення використання виробничих ресурсів. 7. Фінансова діагностика. 8. Оцінення економічної безпеки та іміджу. 9. Діагностика можливості банкрутства
Зовнішня	Оцінення інвестиційної привабливості, платоспроможності, фінансової стійкості тощо	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дослідження умов функціонування підприємства. 2. Моніторинг системи. 3. Фінансова діагностика підприємства. 4. Діагностика банкрутства. 5. Оцінення додержання фінансової дисципліни

Джерело: побудовано автором на основі [4, с. 5]

У доповнення можна сказати, що в системне оцінювання результативності господарської діяльності підприємства потрібно включити не один, а декілька попередніх періодів. Також до основних завдань, на нашу думку, необхідно віднести визначення реальної фінансової стійкості підприємства в цілому чи окремих аспектів його платоспроможності, кредитоспроможності, інвестиційної привабливості тощо.

Система цілей та завдань діагностики підприємства конкретизується за змістом, рівнями та часу їх реалізації. Правильний вибір мети та постановка завдань діагностики мають велике значення. Зокрема, на основі поставлених цілей та з урахуванням наявних можливостей у підприємства визначається його дійсний стан, виробляються способи досягнення оптимальних управлінських рішень, підбираються різні методи управління та проводяться зміни в комерційному, технологічному, організаційному та інших видах діяльності.

По суті, діагностика – це процес дослідження, в якому важливу роль відіграють такі вимоги до дослідницького процесу: автентичність, об'єктивність та точність.

Автентичність означає те, що процес дослідження повинен бути заснованим на першоджерелах. Зважаючи на це, інформація повинна бути актуальною, точною, повною та вірогідною, оскільки на основі правильної інформації можна діяти відповідно до ситуації. Неточна інформація може привести до того, що протягом всього процесу діагностики дослідник користується невірними даними та в кінці дає поради, які приведуть до небажаного результату.

Перед тим, як розпочати діагностику, її учасники повинні виробити процедуру оцінки та скласти програму дослідження об'єкта. У цьому й полягає така вимога як об'єктивність процесу.

Точність передбачає те, що ціль, завдання й відповідність вимогам, запропонованим до процесу діагностики, тісно пов'язані з процесами планування, організації та контролю на підприємстві.

Застосування методів діагностики, що будуть розглядатися далі, потребує дотримання принципів. Принципи діагностики – це основні правила, положення, вимоги, яких необхідно дотримуватися.

Тісні прямі й зворотні зв'язки між методами та принципами зумовлюють необхідність комплексного додержання принципів, які наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Принципи діагностики підприємства

Група принципів	Види принципів
Загальнонаукові	Аналіз та синтез. Оцінення в статичній й динамічній. Індуктивний та дедуктивний підходи до оцінення тощо
Загальні принципи менеджменту	Оптимальність. Конкурентність. Розширення самостійності та підвищення відповідальності. Врахування стадій життєвого циклу. Сполучення галузевих та територіальних інтересів тощо
Принципи економічного аналізу	Об'єктивність оцінки. Врахування інтересів учасників ринку. Оперативність. Визначення і врахування розбіжностей між партнерськими групами. Оцінення ефективності (зіставлення витрат на діагностику із її результатами)
Специфічні	Принципи зіставлення, розумної достатності, рейтингової оцінки, безперервності діагностики, практичної значущості діагностичних оцінок, сполучення між економічною ефективністю та соціальною справедливістю

Джерело: побудовано автором на основі [4, с. 14]

Як бачимо з табл. 2, діагностика поєднує як загальнонаукові, так і специфічні принципи, які в ході дослідження поєднуються та є важливою частиною діагностування.

І.В. Кривов'язюк зазначає, що в основу діагностики діяльності підприємства повинні бути покладені такі загальнометодологічні принципи:

1. Комплексний підхід (принцип комплексності), відповідно до якого діагностика повинна охоплювати всі підсистеми і складові елементи підприємства. Системний підхід розглядає підприємство як складну кібернетичну систему, яка складається з низки підсистем, що постійно співпрацює із зовнішнім середовищем.

2. Принцип сполучення статистичних, порівняльних та динамічних оцінок, сутність якого полягає в необхідності діагностиці на цей момент часу й на характеристику динаміки в часі та порівняння з галузевими, нормативними показниками або показниками конкурентів.

3. Принцип поєднання кількісних і якісних оцінок, який передбачає сполучення кількісних та якісних методів аналізу, при цьому кількісні методи виконуються за допомогою використання розрахунково-обчислювальних процедур та встановленні часових критеріїв, а якісні методи являються кінцевою стадією діагностики та, застосовуючи кількісні методи за допомогою матриць чи шкал, отримують словесну характеристику стану підприємства, що діагностується.

4. Сутність принципу формалізації оцінок – це алгоритмізація процесу діагностики внутрішнього стану підприємства, чітка визначеність оцінок та послідовність їх проведення.

5. Передбачає сполучення методу експрес-діагностики з остаточною фундаментальною діагностикою такий принцип, як «від попередньої до остаточної оцінки».

6. Принцип достатності використання методів та показників діагностики, необхідність якого зумовлена тим, що в процесі визначення численних показників, інформація про стан підприємства дублюється. У процесі діагностики потрібно використовувати лише ті відомості, які дають змогу обґрунтувати (або відхилити) певне економічне рішення.

7. Принцип порівняння показників полягає в тому, що оцінення стану підприємства проводиться на основі моніторингу показників його діяльності за різні періоди та забезпечення їх порівняння, що є особливо важливим для дослідження тенденцій та перспектив розвитку підприємства [5, с. 17].

Отже, діагностика проводиться на всіх етапах прийняття управлінських рішень та розробки стратегій, а саме: оперативному, корпоративному, функціональному та конкурентному.

Власну думку щодо принципів проведення діагностики висловили одеські вчені-економісти. У науковій статті «Діагностика як метод дослідження діяльності підприємства в сучасних умовах» [6] вони визначають саме такі принципи:

- використання інформації на різних рівнях агрегування має ґрунтуватися на даних управлінського, бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку;

- дотримання певної визначеності в пропорціональності структурних складників і їх сукупності в ціні та вартості;

- дотримання нормативного порядку руху основних показників, які прийняті як критерії оцінення ефективності результату діяльності;

– базування операційного підходу на використанні динамічних характеристики показників, що аналізуються;

– отримання однозначності висновків на основі порівняння вихідної інформації щодо характеру економічних процесів та динаміки аналізованих показників за окремими ознаками та їх сукупністю [6, с. 23].

Якщо всі ці принципи розглядати їх у цілому, то такий підхід може дати чітку відповідь, якими саме повинні бути принципи.

На другому етапі діагностування суб'єкт управління, беручи до уваги визначений на першому етапі об'єкт дослідження як високоорганізовану систему, виокремлює його складники. Це потрібно для того, щоб дослідити їх вплив на стан системи. Складовими частинами можуть бути структурні підрозділи підприємства, цехи, виробництво тощо.

Після виділення окремих частин проводиться повне оцінення стану досліджуваного об'єкта, аналізуються його сильні та слабкі сторони.

Третій етап діагностики включає виявлення відхилень від планових показників та з'ясовує причини цих відхилень. Тут безпосередньо проводяться розрахунково-аналітичні процедури, тобто розраховуються окремі показники (коефіцієнти) діяльності підприємства, їх значення порівняно із запланованими показниками, а також для

досягнення більш ефективного результату можуть порівнюватися з показниками інших аналогічних підприємств. Після аналізу показників аналітики починають розробляти заходи щодо усунення негативних відхилень, а також для поліпшення стану об'єкта, що досліджується. Також можуть визнаватися заходи, які попереджують та захищають надалі підприємство від негативних чинників.

На останньому, четвертому етапі аналітики висловлюють свою думку щодо стану підприємства та оформляють результати діагностики у формі висновку чи звіту, а керівництво об'єкта, у свою чергу, приймає управлінське рішення для ефективного функціонування організації, після прийняття якого відбувається його реалізація.

Висновки. Отже, модель як ідеалізований аналог реального об'єкта дослідження є засобом формування чіткого уявлення про нього, в якому можуть бути відсутні деякі частини, але інші спрощені диктуються поставленим завданням.

Упровадження сформованої структурно-логічної моделі дає можливість на основі вивчення логічних зв'язків між процесами вдосконалити прийняття управлінських рішень на підприємстві. Із цією метою можна використовувати моделі для здійснення процесу управління підприємством та вивчати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, що дає змогу завчасно на них реагувати.

Список використаних джерел:

1. Колесников О.В. Основы научных исследований : [навч. посібник] / О.В. Колесников. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 70 с.
2. Лук'янова В.В. Структурно-логічна модель діагностики підприємства з урахуванням ризику / В.В. Лук'янова // Моделювання регіональної економіки. – 2010. – № 2. – С. 60–67.
3. Тараруєв Ю.О. Конспект лекцій з курсу «Економічна діагностика» (для студентів 5 курсу денної форми навчання спеціальностей 7.03050401, 8.03050401 «Економіка підприємства») / Ю.О. Тараруєв ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 93 с.
4. Шпанковська Н.Г. Економічна діагностика : [навч. посібник] / Н.Г. Шпанковська, Г.О. Король, І.М. Ізвекова. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2010. – 123 с.
5. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика : [навч. посібник] / І.В. Кривов'язюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 456 с.
6. Головінов М.І. Діагностика як метод дослідження діяльності підприємства в сучасних умовах / М.І. Головінов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/2009_28_2/26.pdf.

Коваленко В. В.

Хмельницький національний університет

СТРУКТУРНО-ЛОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ДИАГНОСТИКИ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ИНФОРМАЦИОННЫЙ ОБРАЗ РЕАЛЬНОГО ОБЪЕКТА

Резюме

В статье раскрыта сущность понятия «модель диагностики» предприятия. Обобщены существующие в научной литературе подходы к осуществлению диагностики предприятия. Предложена собственная структурно-логическую модель диагностики предприятия, которая включает четыре этапа. Выделены основные характеристики структурно-логической модели проведения диагностики.

Ключевые слова: модель, модель диагностики, принципы диагностики, структурно-логическая модель диагностики.

Kovalenko V. V.

Khmelnytskyi National University

STRUCTURAL-LOGIC MODEL OF ENTERPRISE DIAGNOSTICS AS INFORMATION PATTERN OF REAL OBJECT

Summary

The article reveals the essence of the notion of “diagnostic model” of the enterprise. Study examines the existing approaches to diagnostics of an enterprise in the scientific literature. The authors present structural-logical model of enterprise diagnostic, which includes four stages. Study substantiates the main basic characteristics of the structural-logical model of the enterprise diagnostics.

Keywords: model, model of diagnostics, principles of diagnosis, structural-logic model of diagnostics.